

Digitaalinen sivistys kansalaistaidoksi varhaiskasvatuksesta vanhuuteen

5.4.2023

Julkilausuma digitaalisen informaatiolukutaidon huomioimisesta
tulevissa hallitusohjelmaneuvoittelussa

EU on asettanut kunnianhimoisen tavoitteen, jonka mukaan vähintään 80 % väestöstä tulisi hallita digitaaliset perustaidot vuoteen 2030 mennessä. Suomessa tavoitetta tukemaan on laadittu [Suomen digitaalinen kompassi](#), jonka tarkoituksena on suunnata ja johtaa digitalisaatiokehitystä kansallisella tasolla. Asiantuntijat yli sektorirajojen ovat yhtä mieltä siitä, että digitaalinen informaatiolukutaito – kyky löytää, saada käyttöönsä, tulkita, analysoida, hallita, ymmärtää, luoda ja levittää informaatiota turvallisesti ja asianmukaisesti erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä - on digitaalisen sivistyksen kulmakivi, jonka varaan rakentuu osallistuminen demokraattiseen päätöksentekoon.

Digitaalisessa informaatiolukutaidossa korostuvat taidot arvioida kriittisesti kaikkea informaatiota, jota löydämme ja käytämme. Se sisältää medialukutaitoja sekä erityisesti datalukutaitoja, mikä auttaa ymmärtämään digitaalisen informaatio- maailman toimintaa laajemmin. Vaikka Suomessa kansalaisten digitaaliset perustaidot ovat hyvällä tasolla, digitaalinen informaatiolukutaito on noussut keskustelun aiheeksi vasta viime vuosina. Digitaalisen verkkoympäristön nopea kehitys ja virheellisen tiedon määrän kasvu ovat muuttaneet perusteellisesti tapaa, jolla etsimme, analysoimme, käytämme ja jaamme tietoa. Digitaalinen informaatiolukutaito nähdään keskeisenä niin yksilön identiteetin kehittymisessä, tiedon saannissa, kansalaisosallistumisessa, hyvinvoinnissa, yhteenkuuluvuudessa kuin kansallisen turvallisuuden ja demokratian rakentajana.

Digiympäristöjen yleistymisen on tuonut kansalaisille uudenlaisia mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon muun muassa osallistumalla kuulemisiin, nettikeskusteluihin ja nettiadresseihin. Tätä mahdollisuutta hyödyntävät myös vääristellyn tiedon levittäjät omia tarkoituksiaan edistääkseen. Siksi onkin tärkeää, että kansalaiset ovat tietoisia sekä verkkoympäristön mahdollisuuksista että mahdollisista uhista.

[Uudet lukutaidot -kehittämisohjelman](#) tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten medialukutaitoja, tieto- ja viestintäteknologista osaamista sekä digitaalista osaamista varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Elinikäinen oppiminen ei kuitenkaan lopu toiseen asteeseen. Olisikin aiheellista pohtia, miten huomioida aikuisväestön ja erityisesti ikääntyvien digi-osaamistarpeita.

Digitaalisen toimintaympäristön muutoksen ymmärtäminen vaatii osaamisen päivittämistä kaiken ikäisiltä ihmisiltä, jotta disinformaatiota, negatiivista informaatiovaikuttamista,

vihapuhetta, salaliittoteorioita ja muita digimaailman lieveilmiöitä pystytään tehokkaasti torjumaan.

Suosituksia

Koordinointi

Vastuu kansalaisten digitaalisen sivistyksen kehittämisestä jakautuu monen eri hallinnonalan alle. Vastuut tulisi määritellä ja kohdentaa tarkemmin. Siksi tarvitaan koordinoitua yhteistyötä eri tahojen välillä. Olisi tarpeellista perustaa koordinaatioryhmä digitaalisten kysymysten eteenpäin viemiseen ja yhteisen terminologian hahmottamiseen esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen. Vastaava tavoite on kirjattu myös [Sitran hallitusohjelmatavoitteisiin](#). Sitra peräänkuuluttaa "kansallista digitaalisen sivistyksen projektia" varmistamaan, että digitaalinen informaatiolukutaito ja digitaalinen sivistys ovat läpileikkaavasti mukana eri koulutustasojen opetussuunnitelmissa.

Regulaatio

Tarvitaan tehokkaampaa regulaatiota ja EU-tason säädösten nopeampaa toimeenpanoa koko EU alueella mukaan lukien jalkauttaminen Suomeen. Lisäksi myös digitaalisten ympäristöjen valvontaa/auditointia esimerkiksi tietosuoja-asioissa tulisi lisätä. Tässä erityisen tärkeää on EU:n uuden [digipalvelusäännöksen \(DSA\)](#) implementointi Suomessa.

Tutkimus

Tarvitaan enemmän ennakoivaa tutkimusta digitaalisen yhteiskunnan uudistusten ja säädösten vaikutuksista. Tutkijoilla tulisi olla oikeus saada nykyistä läpinäkyvämpää dataa, etenkin sosiaalisen median alustoilta ja hakukoneilta. Tämä auttaisi kokonais kuvan hahmottamisessa ja uudistusten ja säädösten valmistelussa. Lisäksi tulisi panostaa enemmän EU-tasoiseen tutkimukseen, joka voi olla vaikuttavampaa esimerkiksi regulaatiota koskevissa kysymyksissä.

Tiedottaminen

Tiedottamista kansalaisten digitaalisista oikeuksista ja velvollisuuksista pitäisi tehdä näkyvämmän ja selkokielisemmän.

Koulutus

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opettajien täydennyskoulutusta tulisi tukea [Uudet lukutaidot -ohjelman](#) jalkauttamiseksi. Toisen asteen opiskelijoiden ja opettajien sekä aikuisten digitaalisten lukutaitojen täydentämiseksi tarvitaan suunnitelmallisuutta ja resursseja. Kirjastoilla voisi olla erityinen rooli

aikuisten digitaalisten taitojen vahvistamisessa. Kirjastot tarjoavat jo nyt digitukea, mutta tätä osaamisalaa voitaisiin kehittää entisestään muun muassa kirjastonhoitajien ammattitaitoa laajentamalla. Aikuisväestön digitaalisia taitoja voitaisiin kehittää myös esimerkiksi luottamushenkilöiden kautta levitettävien verkko-opetuspakettien avulla.

Erityisryhmien huomioiminen

Haavoittuvien ja marginaalisten ryhmien digitaalisia erityistarpeita tulisi huomioida nykyistä paremmin. Kaikkein alttiimpia disinformaatiolle ovat henkilöt, jotka jäävät yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle muun muassa kielimuurin, mielenterveysongelmien tai muiden syrjäyttävien tekijöiden vuoksi, mikä aiheuttaa turhautuneisuutta ja rinnakkaistodellisuuksien syntymistä. Tästä syystä mielenterveystyöhön ja syrjäytymisen ehkäisemiseen panostaminen ovat tärkeässä osassa taistelussa disinformaatiota, nettihäirintää ja muita digimaailman lieveilmiöitä vastaan.

Kansalaisyhteiskunnan roolin huomioiminen

Kansalaisjärjestöjen ja yleishyödyllisten yhdistysten tekemä työ tulisi huomioida keskeisenä osana lukutaitotyötä. Niiden välistä yhteistyötä tulisi lisätä ja taata niiden työlle riittävän pitkäjänteinen resurssointi.

Tämä julkilausuma pohjautuu 26.1.2023 käytyyn pyöreän pöydän keskusteluun ja sen pohjalta koostettuun [raporttiin](#). Pyöreän pöydän keskusteluun osallistui parisensikymmentä medialukutaidon asiantuntijaa niin tutkimuksen, julkishallinnon kuin kansalaisyhteiskunnan kentiltä.

Lausunnon allekirjoittavat Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamat [DECA-konsortio](#), [IMAGINE-konsortio](#) ja [CRITICAL-konsortio](#), [Faktabaari](#), [Kriittinen korkeakoulu](#), [Sitra](#) ja [Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta](#).

